

Joanna Szymańska

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

**INWESTYCJE W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARKI WODNEJ W POWIATACH ZIEMSKICH
PODREGIONU WROCŁAWSKIEGO
– WYBRANE PROBLEMY**

1. Wstęp

Nowe inwestycje w zakresie ochrony środowiska (m.in. budowa sieci kanalizacyjnej) i gospodarki wodnej (m.in. rozbudowa sieci wodociągowej) na obszarach wiejskich powinny przede wszystkim wpływać na poprawę standardu życia ich mieszkańców i przyczyniać się do rozwoju tych regionów (rozwój wielofunkcyjny), zgodnie z przyjętą przez nasz kraj europejską koncepcją rozwoju zrównoważonego.

Na te ważne problemy w literaturze przedmiotu zwraca uwagę, w różnym kontekście, wielu autorów. W swoich pracach poruszają je m.in.: S. Kozłowski, K. Koreleski, A. Kozuch, J. Kulawik, W. Łuczka-Bakula i M. Dolata. [Kozłowski 1991; Koreleski 2001, s. 201; Kozuch 2006, s. 180; Kulawik 2000, s. 32; Dolata 2005, s. 100-104].

Stopień przeciętnego wyposażenia obszarów wiejskich w Polsce w urządzenia infrastruktury technicznej, zwłaszcza służące ochronie środowiska, można obecnie uznać za średni. Mimo odczuwalnych, korzystnych zmian, jakie nastąpiły głównie dzięki wykorzystaniu środków pochodzących z zewnątrz (wsparcie z funduszy przedakcesyjnych: PHARE, SAPARD, ISPA), nadal bowiem utrzymują się w badanym zakresie dysproporcje. Stosunkowo najbardziej niekorzystne dotyczą relacji długości sieci wodociągowej do długości sieci kanalizacyjnej [*Strategia Rozwoju Obszarów...* 2004]. O ile w połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. sieć wodociągowa na polskiej wsi była ponad 20-krotnie dłuższa od kanalizacyjnej, a na początku 2000 r. 10-krotnie, to w 2005 r. już „tylko” 5,7 razy dłuższa [„Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2006”]. Problem ten dotyczy także jednostek terytorialnych wchodzących w skład przyjętego do badań podregionu wrocławskiego, chociaż w odniesieniu do każdej z nich w nieco innym stopniu. Z analizy SWOT

dla obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego wynika, że nadal ich słabą stroną – a ściślej istotną barierą dla napływu kapitału warunkującego rozwój wielofunkcyjny – jest, m.in. niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną. Takie opinie inwestorów są eksponowane, m.in. w planach perspektywicznego rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego [*Strategia Rozwoju Województwa...* 2005].

Przystąpienie Polski do struktur UE w pewien sposób wymusza dalszą poprawę analizowanej sytuacji. Wyznaczono bowiem dla różnych sektorów naszej gospodarki okresy dostosowawcze do standardów unijnych, w tym także w zakresie ochrony środowiska. Należy to uznać za dobry prognostyk na przyszłość.

2. Cel, zakres pracy, źródła materiałów i metody badawcze

Celem opracowania jest analiza zmian w zakresie wyposażenia powiatów ziemskich współtworzących podregion wrocławski w wybrane urządzenia infrastruktury technicznej służące ochronie środowiska. Zwrócono szczególną uwagę na nasycenie wybranych jednostek terytorialnych w sieć wodociągową i kanalizacyjną oraz w urządzenia do oczyszczania ścieków komunalnych. Celowo pominięto źródła finansowania tych przedsięwzięć, ponieważ będą stanowić przedmiot osobnego opracowania. Zaprezentowano natomiast wartość poniesionych nakładów inwestycyjnych w analizowanym zakresie. Ze względu na dostępność danych źródłowych horyzontem czasowym badań objęto lata 2000-2004.

Do przygotowania opracowania wykorzystano: wybrane specjalistyczne pozycje literaturowe, informacje zawarte w *Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013* i *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku*, obecnie dostępne dane wtórne zamieszczone w *Roczniku Statystycznym Rzeczypospolitej Polskiej*”, rocznikach statystycznych województwa dolnośląskiego oraz w specjalistycznym opracowaniu statystycznym *Ochrona środowiska w woj. dolnośląskim za lata 2004-2005*.

Do przygotowania opracowania posłużono się metodą analizy materiałów źródłowych z uwzględnieniem wnioskowania matematycznego.

3. Wyniki badań

Podregion wrocławski administracyjnie wchodzi w skład województwa dolnośląskiego. Jego powierzchnia wynosi 5135 km². Pod koniec 2004 r. zamieszkiwało go 434,8 tys. ludności, tj. 85 osób na 1 km². Badany podregion współtworzy 6 powiatów ziemskich: milicki, oleśnicki, olawski, średzki, trzebnicki i wrocławski. Na ich terenie znajdują się obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione. W 2004 r. zajmowały one – łącznie z obiektami utworzonymi na mocy uchwał rad gmin – ponad 93 000 ha, tj. 18,1% ogólnej powierzchni podregionu (podobnie przeciętnie w województwie dolnośląskim, ogólnie w Polsce zdecydo-

wanie więcej, bo 32,2%) [„Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2006”]. *Gros* z nich znajduje się na obszarach wiejskich i podlega różnym ograniczeniom użytkowania, co często powoduje sprzeczność interesów społeczności lokalnej i wymogów ochrony środowiska, a w efekcie zagraża rozwojowi zrównoważonemu.

Stosunkowo największy udział w ogólnej powierzchni powiatu, wśród wchodzących w skład podregionu wrocławskiego, mają tego typu obszary w powiecie milickim – 67,6%. Tworzą je: rezerwat przyrody „Stawy Milickie” (3947 ha) – największy w Europie Środkowej zespół stawów rybnych¹, park krajobrazowy „Dolina Baryczy” (44339 ha) – największy w Polsce tego rodzaju obszar chroniony włączony do sieci Natura 2000² i użytki ekologiczne (31,5 ha) [*Ochrona środowiska...* 2005].

4. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

W 2004 r., w porównaniu z 2000 r., w podregionie wrocławskim nastąpił wzrost długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej [Roczniki statystyczne woj. dolnośląskiego za lata 2001-2005]. O ile długość pierwszej z wymienionych zwiększyła się o 11,2%, o tyle przyrost długości sieci kanalizacyjnej był prawie 4-krotnie szybszy (o 42,7%). Bardziej dynamicznie niż średnio w badanym podregionie wzrosła długość sieci:

- wodociągowej, w powiatach olawskim (o 15,6%) i wrocławskim (15,9%),
- kanalizacyjnej, w powiatach: trzebnickim (42,9%), olawskim (o 45,1%), średzkiem (53,8%) i wrocławskim (61,1%).

Dla porównania, przeciętnie na dolnośląskiej wsi, w analogicznym okresie, te zmiany były bardziej dynamiczne i wynosiły, odpowiednio, 15,5 i 62,2%. Natomiast średnio w województwie dolnośląskim (lata 2000-2004) długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej wzrosła wolniej, bo odpowiednio o 9,7 i 27,2%.

Tym zmianom towarzyszył wzrost liczby podłączeń wodno-kanalizacyjnych prowadzących do budynków mieszkalnych. W ich następstwie, w podregionie wrocławskim poprawiły się relacje typu: długość sieci wodociągowej do długości sieci kanalizacyjnej, z 4,7:1 w 2000 r. do 3,7:1 w 2004 r. Podobnie było, w analizowanym okresie, ogółem na dolnośląskiej wsi (w 2000 r. jak 5,3:1, a w 2004 r. jak 3,7:1) [*Ochrona środowiska...* 2005]. Relatywnie korzystniejszą natomiast odnotowano przeciętnie w województwie dolnośląskim (w 2000 r. jak 2,4:1, a w 2004 r. jak 2,1:1) [Roczniki statystyczne woj. dolnośląskiego za lata 2001-2005].

¹ Łączna powierzchnia rezerwatu przyrody „Stawy Milickie”, utworzonego w 1963 r., wynosi 5324 ha. Dwie trzecie jego powierzchni zajmują stawy rozciągające się w kilku kompleksach po obu stronach rzeki Baryczy i nad jej dopływami, pozostałą tworzą lasy i pola. Ostatnie z wymienionych zostały włączone do rezerwatu jako miejsca żerowania i wypasów ptaków.

² Park krajobrazowy „Dolina Baryczy”, o łącznej powierzchni 87 040 ha, administracyjnie wchodzi w skład dwóch województw: dolnośląskiego i wielkopolskiego. Większa część tego parku została włączona (tzw. Dyrektywa Siedliskowa i Ptasia) do ostoi Natura 2000, które tworzą Europejską Sieć Ekologiczną Obszarów Chronionych.

Na analizowaną sytuację w podregionie wrocławskim miały wpływ korzystne zmiany, jakie wystąpiły we wszystkich jego powiatach, oprócz oleśnickiego. W ostatnim z wymienionych uległy bowiem pogorszeniu relacje typu: długość sieci wodociągowej do długości sieci kanalizacyjnej, z 4,26:1 w 2000 r. do 4,31:1 w 2004 r. Tę sytuację spowodował (lata 2000-2004) bardziej dynamiczny wzrost długości sieci wodociągowej.

Mimo, iż na terenie pozostałych powiatów uległy złagodzeniu niekorzystne dysproporcje w analizowanym zakresie, to nadal w niektórych z nich utrzymywały się większe niż w oleśnickim. Do takich należały powiaty: milicki (w 2000 r. jak 9,4:1, a w 2004 r. jak 8,1:1) i trzebnicki (odpowiednio: 7,3:1 i 5,6:1). W powiecie wrocławskim, w 2000 r., sytuacja pod badanym względem była zbliżona do sytuacji panującej na terenie oleśnickiego (analizowane dysproporcje układały się dla obu powiatów, średnio, jak 4,28:1). Jednak już w 2004 r. we wrocławskim ta dysproporcja uległa złagodzeniu do 3,1:1, natomiast w oleśnickim jeszcze bardziej się pogłębiła – do 4,31:1. Należy to ocenić jako zjawisko niepokojące z ekologicznego punktu widzenia.

5. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków komunalnych

W badanym okresie (lata 2000-2004) w połowie powiatów podregionu wrocławskiego (oleśnicki, olawski i trzebnicki) zmniejszyła się ilość odprowadzonych ścieków komunalnych (odpowiednio o 8, 12 i 13%). W milickim i średzkim ich ilość się nie zmieniła, natomiast we wrocławskim wzrosła aż o 50%.

Oprócz powiatu oleśnickiego, na którego terenie ilość oczyszczonych ścieków w latach 2000-2004 zmniejszyła się prawie o 4 pkt proc., w pozostałych (powiaty: olawski, średzki, trzebnicki, wrocławski) nastąpił wzrost lub utrzymanie bardzo dobrej sytuacji w tym zakresie (w powiecie milickim w całym badanym okresie zostały oczyszczone wszystkie odprowadzone ścieki komunalne). Było to możliwe dzięki nowym inwestycjom, ponieważ w latach 2000-2004 w niektórych powiatach podregionu (olawski, średzki, trzebnicki i wrocławski) uruchomiono nowe oczyszczalnie ścieków.

Jednocześnie o ponad połowę (z 8 do 15) wzrosła liczba najbardziej nowoczesnych obiektów, oczyszczających ścieki z podwyższonym usuwaniem biogenów. To spowodowało, że przeciętnie w podregionie wrocławskim (lata 2000-2004) zwiększył się odsetek ludności przez nie obsługiwanej, z 41,9 do 47,5% (dla porównania, przeciętnie w województwie dolnośląskim był on wyższy, bo wynosił w 2000 r. 68,6%, a w 2004 r. 73,9%). Najlepsza sytuacja w analizowanym zakresie była w powiatach: oleśnickim i olawskim, gdzie w 2000 r. objęto oczyszczaniem ścieków, odpowiednio, 58 i 66,2%, a w 2004 r. już 61,5 i 67,1% ich mieszkańców. Natomiast najmniej korzystna utrzymywała się w powiecie wrocławskim. Na jego terenie w 2000 r. tylko 23,7% ludności było obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków. 4 lata później ten odsetek wzrósł o 6,9 pkt proc., ale nadal był najniższy w porównaniu z innymi powiatami badanego podregionu. Także niekorzystna sy-

tuacja pod tym względem, w pierwszym badanym roku, była w powiecie średzkim (w 2000 r. tylko 28,8% ludności było obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków). Jednak już 4 lata później poprawiła się, gdyż o 11,5 pkt proc. wzrósł analizowany odsetek ludności [*Ochrona środowiska...* 2005].

6. Wydatki inwestycyjne na gospodarkę wodno-ściekową

Odnotowane korzystne zmiany w zakresie nasycania analizowanych powiatów w wybrane urządzenia infrastrukturalne było możliwe dzięki wydatkowaniu na te cele określonych środków finansowych [Roczniki statystyczne woj. dolnośląskiego za lata 2001-2005]. W badanych latach 2000-2004 wystąpiły różnokierunkowe wahania ich wartości. Prawie analogiczna sytuacja, jeżeli chodzi o kierunki tych zmian, panowała także w skali całego województwa dolnośląskiego.

W 2004 r., w porównaniu z 2000 r., w podregionie wrocławskim nastąpił ogólny wzrost wartości nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i na gospodarkę wodną, odpowiednio, o 42,6 i 132,3%. W ochronie środowiska miał na to wpływ bardzo dynamiczny wzrost wartości nakładów w powiecie oleśnickim (148,4%) i wrocławskim (o 87,3%). W trzebnickim i olawskim był on wolniejszy i wynosił, odpowiednio, 4,9 i 1%. Natomiast obniżenie analizowanych nakładów w 2004 r., w porównaniu z 2000 r., nastąpiło w powiatach: milickim i średzkim, odpowiednio o 22,1 i 14,3%.

Na wzrost wartości nakładów inwestycyjnych na gospodarkę wodną w podregionie wrocławskim (o 132,3% w 2004 r., w porównaniu z 2000 r.) złożył się ich bardzo dynamiczny przyrost w powiecie średzkim (ponad 14-krotny), zdecydowanie wolniejszy był w powiatach: oleśnickim (o 27%) i wrocławskim (o 12,9%). Natomiast spadek wartości tych nakładów wystąpił w powiatach: milickim, olawskim i trzebnickim.

Analizując strukturę rozdysponowania analizowanych nakładów na ochronę środowiska ogółem, należy stwierdzić, że mimo różnokierunkowych wahań ich wartości, *gros* środków przeznaczano we wszystkich powiatach podregionu na gospodarkę ściekową i ochronę wód (w latach 2000-2004 średnio około 80%). Natomiast w nakładach na gospodarkę wodną udział wartości nakładów na ujęcia i doprowadzenia wody, w 2004 r., w porównaniu z 2000 r. zmniejszył się ponad 3-krotnie, z 45,2 do 12,5%. *Gros* środków wydatkowano bowiem na tzw. pozostałe przedsięwzięcia, do których należały: budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, zbiorników wodnych, regulacja i zabudowa rzek oraz potoków, a także inwestycje z zakresu obwałowań przeciwpowodziowych i stacji pomp [Roczniki statystyczne woj. dolnośląskiego za lata 2001-2005].

7. Podsumowanie

W podregionie wrocławskim w badanym okresie nie występowały powiaty, które charakteryzowałyby się wzorcową sytuacją pod względem wyposażenia w analizowane urządzenia infrastruktury technicznej służące ochronie środowiska. Można

jednak wskazać powiaty wrocławski i milicki, które pod pewnymi względami odróżniały się od pozostałych. W stosunku do powiatu wrocławskiego były nimi:

- najbardziej dynamiczny wzrost długości sieci wodociągowej (o 15,9%) i kanalizacyjnej (o 61,1%), a w efekcie poprawa niekorzystnej dysproporcji w zakresie długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej, z 4,3:1 do 3,1:1 (jednak w powiatach olawskim i średzkim sytuacja pod tym względem była korzystniejsza, bowiem relacje układały się odpowiednio jak 2,9:1 i 2,4:1);
- największy wzrost odsetka oczyszczonych ścieków komunalnych odprowadzonych siecią kanalizacyjną (z 64,3 do 90,5%), w tym metodami z podwyższonym usuwaniem biogenów (z 33,3 do 57,2%), ale niestety jednak największy, bo aż 50-procentowy wzrost ilości odprowadzonych ścieków, podczas gdy w większości pozostałych powiatów odnotowano ich spadek;
- najwyższe średnie dochody budżetów gmin na mieszkańca (w tym w gminie Kobierzyce jedne z najwyższych w Polsce – ponad 8 tys. zł na 1 mieszkańca). Tak dobra sytuacja finansowa wynika z bardzo dynamicznie rozwijającego się tzw. węzła bieleńskiego (bezpośrednie sąsiedztwo aglomeracji wrocławskiej), na którego terenie następuje koncentracja handlu wielkopowierzchniowego oraz rozwój zakładów przemysłu precyzyjnego na bazie kapitału dalekowschodniego. Jednak wskazane zjawiska gospodarcze budzą różne wątpliwości. Przez niektóre społeczności postrzegane są jako wręcz niekontrolowana ekspansja na okoliczne środowisko i w efekcie, jako działania mające niewiele wspólnego z lansowanym aktualnie rozwojem zrównoważonym;
- najwięcej wydatkowanych środków na finansowanie inwestycji z zakresu ochrony środowiska.

Natomiast powiat milicki różnił się od pozostałych:

- największe, spośród badanych powiatów, dysproporcje w zakresie długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej (w 2000 r. jak 9,4:1, a w 2004 r. jak 8,1:1);
- najwyższy odsetek oczyszczonych ścieków komunalnych odprowadzonych siecią kanalizacyjną (100% w latach 2000-2004) i stosunkowo wysoki odsetek ich oczyszczania z podwyższonym usuwaniem biogenów (w 2004 r.);
- stosunkowo niewysokie średnie dochody budżetów gmin;
- najmniej, spośród badanych powiatów, wydatkowanych środków na finansowanie inwestycji z zakresu ochrony środowiska;
- największa powierzchnia zajmowana przez obszary o szczególnych walorach, prawnie chronione, w tym należące do sieci Natura 2000.

W strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku za jeden z głównych priorytetów uznano sukcesywne rozwiązywanie także wyżej wskazanych problemów. Przyjęte w niej cele są ściśle powiązane z celami krajowej *Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013*. Realizacja systemu ochrony przyrody Natura 2000, w kształcie zaproponowanym

przez Ministerstwo Środowiska, grozi – jak podkreśla się w *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego* – wywołaniem licznych konfliktów przestrzennych, społecznych i gospodarczych, m.in. w dolinie Odry, w Miliczu oraz na obszarze tworzącego się Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego. Konflikty te mogą skutecznie uniemożliwić prowadzenie polityki rozwoju społeczno-gospodarczego w skali całego województwa [*Strategia Rozwoju Województwa...* 2005].

Konieczne jest jednak, jak się wydaje, poszukiwanie takich rozwiązań, które będą spełniały przesłanki rozwoju zrównoważonego.

Literatura

- Dolata M., *Infrastruktura gospodarcza warunkiem rozwoju obszarów wiejskich i poprawy poziomu życia mieszkańców wsi*, „Roczniki Naukowe SERiA”, T. VII, Z. 4, Warszawa 2005, s. 100-104, za: Luczka-Bakula W. i Dolata M., *Stan infrastruktury a rozwój przedsiębiorczości w gospodarce żywnościowej*, [w:] *Strategia inwestowania i rozwoju przedsiębiorstw oraz kształcenia kadr w gospodarce żywnościowej XXI w.*, red. T. Ziejewski, AR, Szczecin 2001.
- Koreleski K., *Ekologiczne implikacje rozwoju regionalnego*, [w:] *Rozwój regionalny w aspekcie integracji z Unią Europejską*. Zeszyty Naukowe AR w Krakowie nr 380, AR, Kraków 2001, s. 201-209.
- Kozłowski S., *Gospodarka a środowisko przyrodnicze*, PWN, Warszawa 1991.
- Kozuch A., *Instrumenty zarządzania rozwojem lokalnym*, Roczniki Naukowe SERiA, T. VIII, Z. 4, Warszawa 2006.
- Kulawik J., *Wybrane problemy finansowania infrastruktury obszarów wiejskich*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2000 nr 1.
- Ochrona środowiska w woj. dolnośląskim w latach 2003-2004*, Urząd Statystyczny, Wrocław 2005.
- Roczniki statystyczne woj. dolnośląskiego za lata 2001-2005, Urząd Statystyczny, Wrocław.
- „Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2006”, GUS, Warszawa 2006.
- Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.
- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku*, Urząd Marszałkowski we Wrocławiu 2005.

THE INVESTMENTS FOR ENVIRONMENT PROTECTION AND WATER MANAGEMENT IN POWIATS OF WROCLAWSKI SUBREGION – THE EXAMPLE PROBLEMS

Summary

The paper presents the problems of water and waste water management in powiats of wroclawski subregion. It shows the structure of financial outlays for environment protection and water economy and changes in it between 2000 and 2004. The paper focuses on the most important effects obtained in environment protection and water economy in powiats of wroclawski subregion.